

ÉLTETŐ ELLENTÉTEK

Az Észti Nemzeti Opera két előadása / Miskolci Nemzetközi Operafesztivál 2010
2010.06.13.

Olykor a legvadabb ellentétek éltetik, lökik előre a művészetet. Ezt tapasztalhattuk az Észti Nemzeti Opera két miskolci fellépésén. A Traviata nemes konzervatívizmusa után a kortárs opera Wallenberg életéről szinte sokkolóan hatott. CSONT ANDRÁSA KRITIKÁJA.

A meghökkentő ellentétek mellett talán mindössze egy dolog volt közös a két szcenírozásban: észti vendégeink feltehetően kedvelik a színes, pompás képeket, a nagyszínpadi levegőt, a tágas dimenziókat, a dekoratív ruhákat, a jelentéssel telített díszletelemeket. Egyszóval a látványt. Ennek megfelelően a *Traviata* mindvégig tükrök között játszódott, ekként utalva talán a darabban rendkívüli szerepet játszó társasági, nagyvilági párizsi életre, ugyanakkor pedig az önismeretre illetve annak hiányára, Hrabballal szólva, a „tükrök árulására” - utóbbi ugyancsak fontos részét alkotja Verdi alakformálásának. Am a tükrök villogása-forgása egészében kevésnek bizonyult egy nagy élményt hozó estéhez, és noha nem vitatható az előadás következetessége, izléses ódivatúsága, inkább közhelyesnek, talán túlzottan érzelmősnek éreztem az egész megformálását, noha a giccs határát soha nem lépte át a rendezés, **Neeme Kuningas** munkája.

Jelenetek a Wallenberg előadásából. A képen Eichmann és Wallenberg

Ha a szcenírozás nem hoz semmi különöset, akkor az énekeseken áll vagy bukik az egész. Három nagy szerep van Verdi remekében, és elmondható, hogy egyikben sem láttunk makulátlan alakítást. Violettaként **Aile Asszonyi** lépett fel, aki egyértelműen a színház sztárjának látszik, erre predesztinálja rendkívül előnyös külseje (vulgo: vakító északi szépsége), erős, nagyon fajsúlyos színpadi jelenléte. Hangja, technikája is kielégítő, bár magasságai kissé erőltetettek, koloratúrái nem elég flottak, gördülékenyek, természetesek. Am a középső fekvésben nagyon meggyőző, szép legátókkal dolgozik, és érezhető volt, hogy mintegy a szükségből csinálna erényt, azaz a hamisítatlan bel canto hang hiányában inkább modernebb, karcosabb éneklésre törekszik. Ez elsősorban a lírai

jelenetekben volt hatásos, vagy olyankor, amikor a megsebzett, a méltánytalanul megalázott nő dühét, netán fájdalmát vitte színre. Nagy kár viszont, hogy a szerelem útvesztőinek ábrázolásához nem akadt valódi partnere. Alfredo szerepében **Mart Madiste** se a hőst, se a lúzert nem észleltette; végig erősen orrhagon dalolt, valahol hátulról, mintegy a fültövéből vagy a tarkójából jött a hangja, és ez boldogtalan perceket okozott, mind neki, mind a közönségnek. Hatásosabb volt az apa figuráját megjelenítő **Jassi Zahharov**, ám ő meg mondhatni, túl hatásos volt, amennyiben már első megszólalásakor olyan fortét szólaltatott meg, ami felrezzentette még azokat is, akik már könnyű álomba szenderültek a késő éjszakába nyúló előadáson. Szép, de kissé nyers hang, bár a „*Piangi, piangi*” szakaszban még a köszívű Recenzenst is majdnem megríktatta.

Raoul Wallenberg életét operaszínpadra vinni, Eichmann-nal, Ronald Reagannel, a KGB-vel, Gulággal és még sok egyéb történelmi szörnyűséggel – hát ez nem tartozik a kellemes, felhőtlen szórakozást ígérő vállalkozások táborába; abszurd, netán giccses ötlet kissé. De hát miért lenne több közünk az ókori operai zsidókhöz, vagy dalszínházi hugenottákhoz, mint a nemrég lezárt (?) 20. századunk jól ismert alakjaihoz, olyanokhoz, akik

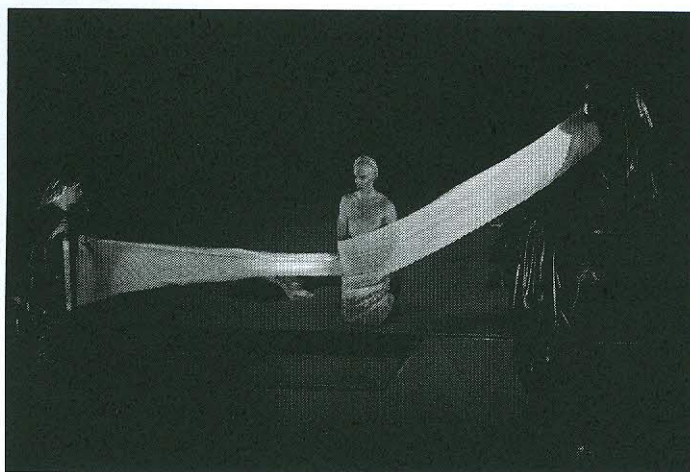

még számos köztünk élő kortársunk életében vittek perdöntő szerepet? Amikor a librettista Lutz Hübner és a zeneszerző Erkki-Sven Tüür magukévá tették darab - egyébként a rendező **Dmitri Bertmantól** származó - ötletét, bizonyára szónokinak vélték az általam is kissé szónokinak szánt kérdést. És persze eszük ágában sem volt a szó régi értelmében vett operát írni. Igazuk lett. A darab sokat köszönhet

Brecht epikus színházának, nem tagadva meg annak erős politikai-ideológiai vérvonalát sem, zeneileg pedig a Schönberg-Berg által kidolgozott színpadi expresszionizmust elegyíti, teszem azt, a Pink Floyd vagy a Genesis, netán a King Crimson nevű egykori rock-bandák úgynevezett progresszív hangvételével. Veszélyes keverék, amely egy tehetségtelegebb rendező kezében könnyen mérgezővé válhat. Nem így történt.

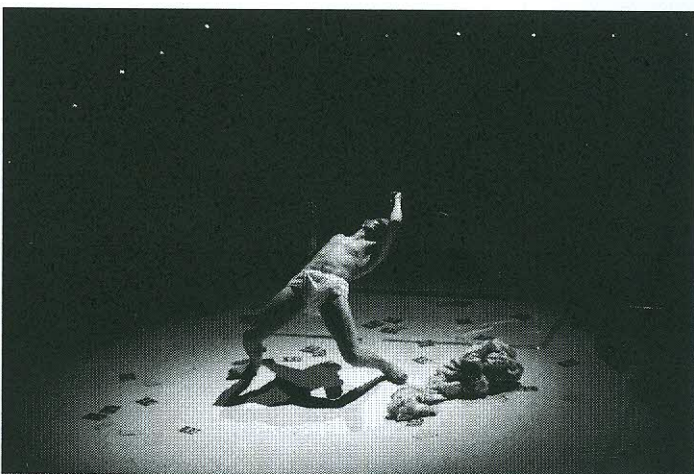
A II. felvonás karneváli Cirkusz-jelenete

És hogy ne így legyen, arról régi miskolci barátunk (emlékezzünk csak káprázatosan érdekes *Kisvárosi Lady Macbeth* előadására!), Dmitri Bertman gondoskodott. Megkockáztatom, hogy – erős politikai, színházilag brechtianus elkötelezettsége mellett - Bertman a szenzualista rendezők csapatába tartozik. Nála minden színés és tarka lesz, minden jelenete, beállítása szagos, tapintható és plasztikusan érzékelhető. Olykor egészen rikító kolorittal dolgozik, és amikor ezt kívánja a színpad logikája, a brutálisan ordenárétól sem riad vissza: mostani előadásában a szovjet tisztok például 18. századi, francia parókában, szajhásra kipingált arccal és izzóan vörös operett-huszári egyenruhában lépnek fel; a második felvonást általában is uralja a vörös, a jajpiros, a győztes

szovjetek színe. Az első felvonás ellenben a fekete-fehér kissé elkoptatott ellentétével operál, a „jók” inkább fehérek (vagy szürkék), a „rosszak”, vagyis a nácik, feketében parádéznak. Ez nem hatott túl revelatíván, és általában is talán elmondható, hogy az első rész, azaz Wallenberg szenvedéstörténetének még a történelem és a dokumentumok által szavatolt része oly erősen terhelt volt az ideológiától, a kínos egyoldalúságtól, a lapos humanista frázisoktól, hogy olykor a szovjet háborús filmek csökkött egyoldalúságait idézte.

Bertman a második felvonásban azonban zseniálisan csavart egyet az interpretáción, és voltaképpen megrendezte a tragikus első rész szédületes szatírájátékát. Hirtelen minden a helyére került, és igazolódott az első rész összes, eddig problematikusnak vélt megoldása, igazolva, hogy Bertman nemcsak érzeke, de nagyon okos rendező egyben. Vadul groteszk, harsány, olykor egészen kabarészerű lett a formálás: Wallenberg kései, gyomorforgatóan hazug politikai szentté avatásán megjelent Ronald Reagan, Donald kacska, Elvis Presley és egyéb amerikai rekvizitumok, úgy tűnik, győz a média és a sztárkultusz, a szerencsétlen, lelke gyökeréig megalázott és megszemélt svéd emberbarátról, a nagyhatalmak balekjából címlapsztori lesz: Raoul Wallenberg Szupersztár. Az

Fotó: Bócsi Krisztián (Forrás: Miskolci Nemzetközi Operafesztivál)

első rész non fiction, bizonyos fokig dokumentarista jellegét most egészen más keretbe helyezte ez a karneváli fikció. (És Eichmann is megkapta a darabban a maga beosztását, amennyiben a pere után úgy végzik ki, hogy a „zsidók” belegöngyölik egy tóratekercsbe, és ebbe a mintegy „historikus” gúzsba kötve lökik a mélybe. Hihetetlenül merész és hajmeresztően kényes, mert könnyen félremagyarázható ötlet.) A régi Wallenberg-történet most kínzóan aktuális lett, a rendezés (említsük meg főhajtással itt a ragyogó színpadkép megteremtője, egyben a jelmezek tervezője, **Ene-Liis Semper** nevét) érzeke képekben mutatta be, hogyan mint válik minden bulvárrá a média kezében.

De nem ez volt az utolsó szó. A giccses apoteózis után az alkotók gondoskodtak Wallenberg valódi megdicsőüléséről is. A színpadot gyertyával a kezükben elfoglalják az egykori zsidók, feltűnik Wallenberg, de nem a már korábban megismert tesze-tosza, szemüveges filantróp, hanem egy majdnem teljesen meztelen táncos (vagy sokkal inkább jögi) alakjában, aki most félelmetesen kifacsart tornamutatványokat végez, úgyszólván talajtorna gyakorlattá teszi az egykori keresztalált, így mutatva be a történelem által leigázott test szenvedését. És ez a szenvedés, vagy

megkínóztatás egyben megdicsőülés, megváltás lesz a fájdalmas, megrázó, valóban katartikus képben. Letaglózó erejű, nagy színházi pillanat.

Az előadás az úgynevezett *ensemble* színjátszás magasiskolája volt. Nehéz tehát egyes szereplőket kiemelni, de nem hagyható szó nélkül Aile Asszonyi csodálatosan mély szerepformálása a svéd menlevelet visszaadó asszony szerepében, vagy **Priit Volmer**, aki Eichmann igen groteszkre formált figurájába meg valami furcsa nagyságot, vagy nagyvadságot is képes volt belevinni. A Wallenberget adó **Rauno Elp** főleg a második részben, a szovjet ketrecbe zárt meggyötört ember szerepében hatott meggyőzően. Kimagaslót nyújtott a három diplomata hölgy, **Helen Lokuta**, **Annaliisa Pillak** és **Juuli Lill**. **Risto Joost** vezényletével a zenekar jól felkészültnek tűnt, de hát az ilyesmit kortárs zene esetében meglehetősen nehéz megítélni. De az észtek mindkét előadásán mindent áthatott valamiféle – nem tudom jobban megfogalmazni - közösségi szellem és akarat, ügyszeretet. Bár többször is láthatnánk őket! És immár aligha halogatható Dmitri Bertman meghívása egy budapesti rendezésre.

Vö. Csák Balázs kritikája

Szerző: **Csont András**

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül akinek ez tetszik.

Címkék: Észt Nemzeti Opera, Miskolci Nemzetközi Operafesztivál 2010, Verdi

Helyszín: Miskolci Nemzeti Színház, Nyári Színház és Nagyszínház

Időpont: Június 11. és 12.

Cím: Verdi: Traviata

Rendező: Neeme Kuningas

Díszlet- és jelmeztervező: Anna Kontek

Karmester: Jüri Alpertin

Szereplők: Aile Asszonyi, Jassi Zahharov, Mart Madiste, Helen Lokuta, Teele Jöks, Rene Soom, Priit Volmer

Cím: Erkki-Sven Tüür: Wallenberg

Ötlet: Dmitrij Bertman

Rendező: Dmitrij Bertman és Neeme Kuningas

Díszlet- és jelmeztervező: Ene-Liis Semper

Karmester: Risto Joost

Szereplők: Rauno Elp, Priit Volmer, Roland Liiv, Jassi Zahharov, Aile Asszonyi, Teele Jöks, Andres Köster, Mart Laur, Helen Lokuta, Annaliisa Pillak, Juuli Lill, Mart Madiste

Megítélt támogatás: 27 000 000 Ft

Támogató: Kiemelt Kulturális Események Ideiglenes Kollégiuma
A fesztivál megrendezésére (2010)

További támogatás: 560 000 000 Ft

Támogató: Kiemelt Kulturális Események Ideiglenes Kollégiuma
A fesztivál megrendezésére (2010)

EST
ENG
RUS
FIN

Uudised · Mängukava · Piletid · Rahvusooper · Rahvusballett · Teenused · Kontakt

Ooperid

LA TRAVIATA

- Arvamused ja artiklid

PADAEMAND

TOSCA

CYRANO DE BERGERAC

TUHKATRIINU

WALLENBERG

RIGOLETTO

MASKIBALL

COSÌ FAN TUTTE

ARMASTUS KOLME

APELSINI VASTU

RAHVUSVAHELISE

MUUSIKAPÄEVA

OOPERIGALA

BOHEEM

I CAPULETI E I

MONTECCHI

TSAARI MÖRSJA

CARMEN

PARSIFAL

Ooperid/muusikalid

Balletid

Lasteetendus

Muud

Osatäitjad

Uuslavastused

Infotunnid

Estonia talveaias

Kalender ◀ september 10 ▶

30	31	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	1	2	3

Osta pilet internetist!

Vaheajatelimus internetist

Telli uudiskiri

Mängukava »Ooperid »LA TRAVIATA »Arvamused ja artiklid »

Liikumapanevad vastandid

Kaks Eesti Rahvusooperi etendust / Miskolci rahvusvaheline ooperifestival 2010. Mõnikord annavad kõige pöörasemad vastandid etendusele elujõu ja tõukavad seda edasi. Seda saamegi kogeda Eesti Rahvusooperi kahel ülesastumisel Miskolcis. Pärast „La traviata“ väärikat konservatiivsust mõjus Wallenbergi elust rääkiv kaasaegne ooper lausa šokina.

Lisaks üllatavatele kontrastidele on nähtud kahel lavakujundusel vahest üks ühine joon. Meie Eesti külalised armastavad ilmselt värvilisi, suurejoonelisi pilte, suure lava atmosfääri, suuri dimensioone, dekoratiivseid rõivaid ning tähendusrikkaid lavakujunduselemente. Ühesõnaga vaatamängu. Sellele sobivat mängiti „La traviata“ otsast lõpuni keset peegleid, viidates sellega ehk etenduses erakordset rolli mänginud suurilmikule Pariisi seltskonnaelule, ent samas eneseteadvusele või siis selle puudumisele, Hrabali sõnul „reetlikele peeglitele“ – viimane moodustab Verdi vormis samuti tähtsa osa. Peeglite läige ja pöörlemine osutusid aga suurt elamust töötanud õhtu kohta napiks ja kuigi etendus oli veenvalt terviklik ja vanamoeline, oli kogu lavastus minu meelest pigem klišeelik ja kohati imalalt sentimentaalne, kuigi Neeme Kuninga lavastus ei ületanud kordagi kitsi piire. Kui lavakujunduses pole midagi erist, siis sõltub kõik lauljatest. Verdi meistriteoses on kolm suurt rolli ja võib öelda, et üheski ei näinud me laitmatut esinemist. Violetana astus üles **Aile Asszonyi**, kes paistab olevat teatri vaieldamatu esistaar, kelle staatusesse sobib ta juba ainuüksi oma erakordse välimuse (st pimestav põhjamine ilu) ning tugeva ja väga mujetavaldava lavasarmi poolest. Ka lauljanna hääli ja tehnikat on rahuldavad, ehkki kõrged noodid olid välja pigistatud ning koloratuurid ei olnud piisavalt kiired, sujuvad ja loomulikud. Keskmistes registrites on ta väga veenev ja laulab kaunitest legatodega. Oli tunda, et ta justkui lepib olukorraga, see tähendab, et tõelise bel canto hääle puudumisel püüab ta laulda pigem modernsemalt ja ebaküpselt. Seda tuli ette eelkõige lüüriistes stseenides või siis, kui ta leinas või väljendas ülekohtuselt alandatud naise viha või valu. Samas on väga kahju, et tal puudus armastuse keerdkäikude kujutamiseks õige partn er. **Mart Madiste** Alfredo rollis ei mõjunud ei kangelase ega luuserina, ta laulis kogu aja tugeval ninahäälel ja ta hääli tuli justkui kõrva tagant või kuklast, mis tegi tuska nii talle endale kui ka publikule. Mõjuvam oli isa rolli esitav **Jassi Zahharov**, kuigi tema kohta võib öelda, et ta oli liigagi mõjukas, sest juba esimesel korral paiskas ta välja erakordse forte, mis ehmatas üles ka need, kes olid hilisõhtusse veninud etenduse ajal kergesse unne suikunud. Hea, kuid veidi toores hääli, ent „Piangi, piangi“ read panid isegi kalgi südamega kriitiku peaaegu nutma. Tuua lavale Raoul Wallenbergi elu ühes Eichmanni, Ronald Reagani, KGB, Gulagi ja paljude muude ajalookolemustega ei kuulu meeldivat ja muretut meelelahutust töötavate tegevuste kilda; see on absurdne ja kohati üsna kitsilik idee. Ent kuidas on seotud klassikalise ooperi juudid, muusikateatri hugenotid ja hiljuti lõppenud 20. sajandi hästitutud tegelased, kes on paljude meie kaasaegsete jaoks mänginud olulist rolli? Kui libretist Lutz Hübner ja helilooja Erkki-Sven Tüür tüki idee – mille autoriks oli muide lavastaja **Dmitri Bertman** – vastu võtsid, pidasid nad kindlasti minugi arvates mõnevõrra retooriilseina mõeldud küsimust retooriiliseks. Ja muidugi ei tulnud neile pähegi kirjutada ooperit selle sõna vanas tähenduses. Neil oli õigus. See ooper võlgneb palju Brechti eepilisele teatrile, eitamata ka selle tugevat poliitilist-ideoloogilist pärandust, muusikaliselt aga sulatab ta ühte Schönberg-Bergi loodud lavaekspressionismi, ütlemis selliste rokkbändide nagu Pink Fl oyd või Genesis, vahel ka King Crimsoni niinimetatud progressiivsete helidega. See on ohtlik segu, mis võib andetu lavastaja kättes kergesti toksiliseks muutuda. Seda ei juhtunud. Projekti õnnestumise eest hoolitses juba meie ammuine Miskolci sõber Dmitri Bertman (meenutagem vaid rabavat, „Mtsenski maakonna leedi Macbethi“). Tegin julge oletuse, et lisaks tugevale poliitilisele ja brechtilikule meelelaadile iseloomustab Bertman lavastajatööd ka sensuaalsus. Ta teeb kõike värvikalt ja kirevalt, iga stseen ja tegevuspaik on lõhnav, käegakatsutav ja plastiliselt tajutav. Vahel kasutab ta täiesti kriiskavat koloriiti ja kui lavaloogika seda nõuab, ei kohku ta tagasi ka brutaalise vulgaarsuse ees – selles ooperis astuvad nõukogude ohvitserid üles näiteks 18. sajandi Prantsuse parukates, litsilikult värvitud nägude ja erapunastes ooperi-husaari vormides. Ka teises vaatuses domineerib enamasti kärtsupunane svetivide-vallutajate värv. Esimeses vaatuses kasutatakse vastukaaluks must-valge pisut kulunud kontrasti, milles „head“ on pigem valged (või hallid), „pahad“ ehk natsid seevastu uhkeldavad mustas. See ei mõjunud liiga üllatavalt ja üldiselt ehk oli aimatav, et esimene vaatus, Wallenbergi kannatuselugu ning ajalool ja dokumentide põhinev lugu, oli täis ideoloogiat, hoolikat kallutatust ja lamedaid humanistlikke hüüdlauseid, mis tsiteerisid kohati nõukogude sõjafilimide iganenud erapoolikut. Teises vaatuses andis Bertman ooperite geniaalselt uue pöörde ja lavastas traagilise esimese osa järjeks rabava satiri. Ootamatult asetuse kõik oma kohale ning kogu esimese osa seni problemaatilise tunduvalt lahendus sai oma seletuse, andes seega tunnistust sellest, et Bertman ei ole ainult meeleline, vaid ühtlasi ka väga tark lavastaja. Lavastus oli metsikult groteskne, räige, kohati täiesti kabareelik – Wallenbergi hilinenud, öökimaajavalt siimakirjaliku poliitiliseks pühakuks kuulutamise ajaks ilmuvad kohale Ronald Reagan, pillupart Donald, Elvis Presley ja teised Ameerika rekvisiidid, paistab, et võidab meedia ja staarikultus, õnnestust, hingepõhjani alandatud ja kurvastatud Rootsi heategijast, suurte võimude mängukannist saab esikaanelugu – superstaar Raoul Wallenberg. Esimese osa tõsiolulise, teatud määrani dokumentaalse olemuse asetab kamelevalifiktioon nüüd aga täiesti teise raamistikku. (Ja Eichmann sai ka etenduses oma jao, kui ta pärast kohtuistungit nii hukatakse, et „juudid“ ta tooraruuli sisse mässivad ja sellesse justkui ajaloolisse kammitssasse köidetuna alla tõukavad. See on uskumatult julge ja verdtarretavalt delikaatne idee, sest seda võib kergesti väärilt mõista.) Wallenbergi vana lugu muutus nüüd piinavalt aktuaalseks, lavastus demonstreeris tunnetuslikes piltides (mainime kumardusega siin särava lavapildi looja ja dekoratsioonide autori **Ene-Liis Semperi** nime), kuidas meedia kättes muutub kõik „kollaseks“. Kuid see ei olnud viimane sõna. Kitsilikku apoteoosi järel hoolitsesid loojad ka Wallenbergi tõelise ülistamise eest. Lava täidavad endised juudid, küünlad käes, ilmub Wallenberg, aga mitte enam varasemast tuttava hädise prilidega filantroobi, vaid peaaegu alasti tantsija (või pigem joogi) kujul, kes sooritab nüüd hirmuäratavalt väanlevaid võimlemisharjutusi, muutes kunagise ristsurma praktiliselt vabakavaks ja näidates sellega ajaloos vähendatud kehaliist kannatust. Ja see kannatus või piinamine on ühteaegu ülistus, lunastus saabub piinarikkas, häirivas ja tõeliselt katartilises pildis. See on rabavalt jõuline ja suur hetk teatrielus. Etendus niinimetatud ensemble oli näitekunsti kõrgklass. Seetõttu on üksikuid rolle raske esile tõsta, kuid mainimata ei saa jätta **Aile Asszonyi** imeliselt sügavat rolliesitust Rootsi priipääsme tagastanud naisena või **Priit Volmerit**, kes suutis Eichmanni groteskini viidud kujule sisse puhuda mingi kummalist suuruse või kõrge mängu. Wallenbergi osa laulnud **Rauno Elp** mõjus veenvana eelkõige teises vaatuses nõukogude puuri pistetud ja piinatud inimese rollis. Silma paistsid kolm naisdiplomaati **Helen Lokuta**, **Annalisa Pillak** ja **Juuli Lill**. **Risto Joosti** dirigeeritud orkester paistis olevat korralikult ette valmistunud, kuid seda aspekti on kaasaegse muusika puhul üsna raske hinnata. Ent eestlasi valdas mõlema etenduse ajal mingisugune – ma ei oska seda paremini sõnastada – ühtsustunne ja –tahe ning pühendumus. Neid võiks lausa mitu korda vaadata! Ja nüüd ma põlen soovist kutsuda Dmitri Bertman Budapesti lavastama.

Printid | Saada

© Rahvusooper Estonia 2010